

Metodologie uměnovědných oborů

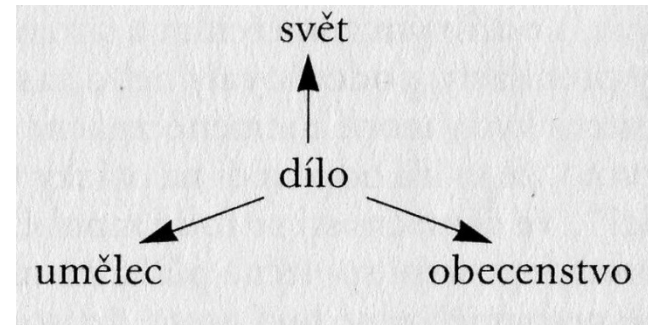
Reflexe umění a kultury

- dějiny uměleckých oborů
- kulturologie
- programové a kritické texty, umělecké interpretace
- teoretické disciplíny: estetika, sociologie, filosofie, teologie aj.

Specifické znaky humanitních věd

- Novokantovský filosof bádenské školy **Wilhelm Windelband** (1848-1915) ve své přednášce *Dějiny a přírodní věda* r. 1894 poprvé rozdělil vědy na *nomotetické* a *idiografické*: ty první hledají obecné zákony, analyzují opakující se jevy v přírodě (nomos – řecky: zákon), ty druhé se zabývají jednotlivostmi, jevy zvláštními, jedinečnými a neopakovatelnými (idios – zvláštní).
- Filosof **Wilhelm Dilthey** (1831-1911) rozlišoval mezi *duchovními* (*humanitními*) vědami a vědami *přírodními*, když tvrdil, že cílem duchovních věd je *porozumění* (*Verstehung*), zatímco cílem přírodních věd je *objektivní vysvětlení*. Porozumění může zahrnovat významy vyjádřené celou škálou kulturních praktik, včetně textů a obrazů. Porozumění vyžaduje znalost sociálního i kulturního kontextu, jakož i základních lidských mentálních procesů. Především ale porozumění vyžaduje *sympatetickou identifikaci* s myšlením jiné osoby nebo kultury jiné éry.
- Důraz na porozumění klade hermeneutika, např. **Hans-Georg Gadamer** (1900-2002) ve spisu *Problém dějinného vědomí*: „Cílem historického poznání není hledání obecných pravidel, ale pochopení historického jevu v jeho zvláštnosti a jedinečnosti.“
- Teoretik literatury **Wolfgang Iser** (1926-2007) rozlišuje mezi *tvrdou* a *měkkou teorií*, tj. teorií přírodních a humanitních věd. Podle něj veškeré teorie odvozují svou věrohodnost od uzavření systému: ve tvrdé teorii se uzavírá pravidlem pro vytváření předpovědí, v měkké teorii metaforami. „Měkké teorie jsou přijímány na základě obecného souhlasu, nikoli ověření, a pro takové přijetí je velice často rozhodující jejich relativní přesvědčivost.“ (*Jak se dělá teorie*. Praha 2009, s. 19)

Rozdělení základních pojmů teorie umění

Rozdělení teorií:

- **mimetické**: zkoumají vztah dílo – svět
- **pragmatické**: dílo – obecenstvo
- **výrazové**: dílo – umělec
- **objektivní**: dílo samo (jeho vnitřní struktura, formální pravidla atd., bez vnějších referenčních bodů)

Toto obecné analytické schéma, jehož autorem je americký literární teoretik **Meyer Howard Abrams** (nar. 1912), „využívá oněch klíčových distinkcí, které jsou společné co největšímu počtu srovnávaných teorií“. Je však třeba obezřetnosti a ochoty dále rozlišovat.

Zdroj: Meyer Howard Abrams, *Zrcadlo a lampa. Romantická teorie a tradice estetického myšlení*. Praha 2001.

Pět hlavních okruhů teorií umění

- Tyto okruhy jsou spíše komplementární, než protikladné. Viz Jean-Luc Chalumeau, *Přehled teorií umění*. Praha 2003, s. 11-18.
- **Fenomenologie umění**: zakladatelé Kant a Hegel, příklad Maurice Merleau-Ponty, otázka „*jak tento jev probíhá*“
- **Psychologie umění**: př. E. H. Gombrich, zájem o psychologii vnímání obrazu aj.
- **Sociologie umění**: vztah umělec – společnost (společenské třídy), př. Pierre Francastel
- **Formalismus**: důraz na formální analýzu, zakladatelem Heinrich Wölfflin
- **Strukturální analýza**: př. Erwin Panofsky
- Srov. Abramsovo rozdělení teorií na mimetické, pragmatické, výrazové a objektivní.

Historická retrospektiva

- Antická umělecká teorie: Platón, Aristotelés, Plótínos
- Renesanční umělecká teorie: Leon Battista Alberti, Giorgio Vasari
- Romantické teorie a koncepce: Charles Baudelaire, John Ruskin

Francois-André Vincent Zeuxis vybírá model z nejkrásnějších žen v Krotónu, 1789

Leon Battista Alberti (1404-1472)

Giorgio Vasari (1511-1574)

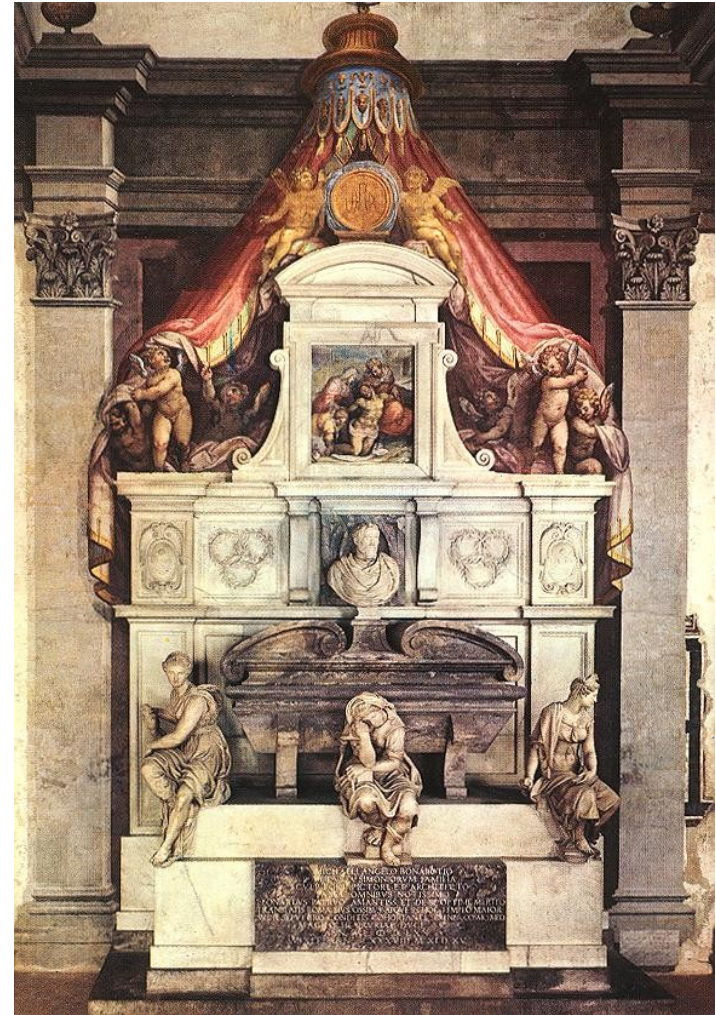
- Malíř, architekt
- První významný sběratel kreseb
- Spoluzakladatel florentské Accademia del disegno, 1562-63
- Autor životopisů výtvarných umělců

Giorgio Vasari - malíř

Giorgio Vasari - architekt

Giorgio Vasari - teoretik

Giorgio Vasari

Život florentského malíře, sochaře a architekta Michelangela Buonarotiho (úvod)

V době, kdy se vynikající duchové, vedeni světlem přeslavného Giotta a jeho následovníků, pilně snažili osvědčit před světem schopnosti, jimiž je obdařila přízeň hvězd a šťastná směs životních štáv, a kdy se v touze napodobit velikost přírody skvělostí umění všestranně, ale marně namáhali dosáhnout pokud možno svrchovaného po-znání, jemuž mnozí říkají intelligence, obrátil nejdobrotivější vládce nebes laskavě své zraky k zemi, a když viděl marnost toho nekonečného usilování, bezvýslednost těch nadmíru zapálených snah (...), rozhodl se vyprostit nás ze všech těchto omylů a seslat na zem ducha, který by se osvědčil všestranně ve všech uměních a oborech a který by sám o sobě dokázal, co to je dokonalost výtvarného umění, ať už jde o ve-dení čáry, o stíny a světla, jež dávají reliéfnost malířství, nebo o správný úsudek při práci v sochařství a o pohodlná, bezpečná, zdravá, přívětivá obydlí se správnými proporcemi a bohatými, pestřými ozdobami v architektuře. To všechno měla navíc provázet mravnost opravdové filosofie a ozdoba sladké poesie, aby si jej svět pln obdivu zvolil za jedinečný vzor práce, svatých způsobů a veškerého lidského konání, a pokládal jej tedy spíše za cosi božského než pozemského. A jelikož Nejvyšší viděl, že v podobných činnostech, především však v tak jedinečných uměních, jako jsou malířství, sochařství a architektura, stáli nadaní toskánští duchové vždy vysoko nad ostatními, poněvadž si hleděli víc než kdo jiný v Itálii práce a studia všech oborů, rozhodl se dát tomuto duchu za domov nejdůstojnější ze všech měst, Florencii, aby tak přivedl veškeré umění po zásluze právě v ní prostřednictvím jejího občana k vr-cholné dokonalosti.

Romantická tradice výkladu umění

- Charles Baudelaire (1821-1867)
- John Ruskin (1819-1900)

